

заборонена

школа

НЕВІДОМІ МАТЕРІАЛИ про СЕРГІЯ ПАРАДЖАНОВА

Фонд Параджанова в Києві одержав кілька матеріалів з особистого архіву покійного Святослава Іванова, який у 60-х роках займав посаду Голови Державного Комітету по кінематографії при Раді Міністрів УРСР. Документи зберегла його дружина, кіносценарист Тамара Шевченко. Пропонуємо їх увазі читачів.

Перший документ - "Доповідна записка", подана до вищої інстанції директором київського кінотеатру "Україна", де відбулася прем'єра фільму Сергія Параджанова. Минулого року - 4 вересня - громадськість Києва відзначила тридцятиріччя цієї події, знаменної не лише як прем'єра кіношедевр, а й як акція протесту проти арештів української інтелігенції. Іван Дзюба, якого зал привітав оплесками за проявлену в ті часи мужність, так сказав про тогочасну подію: "1965 рік був не початком терору, спрямованого проти відродження 60-х років, а його кульмінацією. Терор почався раніше, ще тоді, коли хрущовська відлига розбудила творчі сили і влада зрозуміла, якого джина вона випустила. Нагадаю коротко хроніку того терору: 1960-1962 роки - компанія в пресі проти українських поетів - "націоналістів". 1962-1963 - безкінечні проробляння і виключення з партії Михайлини Коцюбинської. 1963 - заборона вечора, присвяченого пам'яті Лесі Українки. 1964 - розбитий вітраж "Я возвеличу..." в Київському державному університеті імені Т.Г. Шевченка. 1964-1965 - історії біля пам'ятника Тарасу Шевченку в Києві 22 травня, коли молодь приходила туди без офіційного дозволу, аби вшанувати дату перевезення праху Шевченка на Україну.

ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОГО КОМІТЕТУ РАДИ МІНІСТРІВ УРСР ПО КІНЕМАТОГРАФІЇ

Доповідна записка.

В день відзначення УІ Київського дня кіно, у кінотеатрі "Україна" була запланована зустріч з творчою групою кінофільму "Тіні забутих предків". Серед присутніх були: режисер-постановник фільму С.Параджанов, оператори Ю.Ілленко, В.Давидов, режисер В.Луговський, художники тт. Якутович, Байкова, актори Миколайчук, Кадочникова та директор кінокартини т.Юрьєва.

Творча група затверджувалась заступником директора кіностудії т.Трусько В.Л. Група з'явилась вчас-

но. Рівно о 20 годині 4 вересня 1965 року короткою вступною промовою я відкрив зустріч глядачів з творчими працівниками кіностудії. Слово взяв режисер-постановник С.Параджанов. Уже на початку свого виступу т.Параджанов почав зводити рахунки з дирекцією студії та керівними установами, які начебто явились тормозом у випуску та показу фільму "Тіні забутих предків". Далі т.Параджанов підкреслив, що його фільм розуміють негри, французи, аргентинці, а керівні органи не дають можливості випустити фільм на екран з причини, що його фільм не розуміє наш народ. т.Параджанов виголосив, що у нього точиться боротьба за те, щоб фільм не дублю-

Діяльність інтелігенції набирала характеру національно-визвольного руху. Тогочасний Голова КДБ на Україні Федорчук заявив: "Ніякого руху не буде. Ми не допустимо." Влада намагалася лавірувати. Саме тоді була розрекламована ідея переведення вузів на українську мову навчання. Втім, це рішення невдовзі скасували, щоправда, цього вже не рекламуючи.

Відбувалися арешти - арештовано було 24 особи, і серед них Ярослав Геврич, Микола Гринь, Іван Світличний, Михайло Косів, Мирослава Менкуш, Валентин Мороз. Але тоді про ці арешти майже ніхто не знав. Потрібно було повідомити про них людям.

Чому вирішили сказати саме на прем'єрі фільму Параджанова? Ми усвідомлювали, що "Тіні забутих предків" - це видатна подія. І не лише як мистецьке явище. Фільм розбивав канони офіційного мистецтва і, на мій тогочасний погляд, був антирадянським твором.

Не будемо перебільшувати значення тієї спроби оповістити людей про арешти. Зал це повідомлення зустрів мовчанням. Люди були залякані. Слова про арешти впали, як камінь у воду. Було зрозуміло, яким вузьким є наше українське коло."

Очевидно, подія в кінотеатрі "Україна" стала вагомим аргументом для того, щоб посилити адміністративний контроль над митцями і щоб не дозволити більше С.Параджанову створити в Україні жодного фільму, адже "провокативність" "Тіней" становила загрозу офіційній ідеології та розхитувала критерії нормативного мистецтва.

Отже, слово документам.

вався на інші мови, бо загубить український національний колорит.

Після закінчення промови т.Параджанова з глядачевого залу вийшла дівчина, яка вручила квіти актору Миколайчуку. З другого боку залу з'явився молодий чоловік, як потім стало відомо, це був член Спілки письменників України, Іван Дзюба. Вийшовши на сцену, він вручив квіти художниці кінофільму т.Байковій. Скориставшись тим, що перед ним був мікрофон, Іван Дзюба почав виголошувати націоналістичні антирадянські слова, які звучали приблизно так:

- Товариші! Наступила реакція 1937 року. Зараз на Україні ведуться арешти української інтелігенції -

письменників, поетів, художників. Так, заарештована група людей в містах Києві і Львові. Стогнуть і плачуть матері України за своїми синами. Ганьба властям! Хто за нас, встаньте в знак протесту."

Зорієнтувавшись, я негайно вирвав з рук політичного хулігана мікрофон. Секретар партійної організації кінотеатру т.Кузьмич Олег Степанович включив радіодинаміки, по яких почала транслюватись музика, а в цей час мною було зроблено все для того, щоб локалізувати подію. За півтори-дві хвилини обстановка нормалізувалась і почалась демонстрація фільму "Тіні забутих предків".

І ще два документи із того самого архіву - "Заява" С.Параджанова і лист Святослава Іванова Петру Шелесту, в якому Голова українського Держкіно намагається захистити опального митця перед найвищою партійною владою.

*Вельмишановний
Петре Юхимовичу!*

В розмові, яка відбулася два тижні тому, Федір Данилович Овчаренко передав мені Вашу вказівку про те, щоб кінорежисеру С.І.Параджанову не давати постановку фільмів і щоб він взагалі краще виїхав з України.

Вважаю за свій обов'язок більш докладно проінформувати Вас про ситуацію, яка створилася навколо Параджанова.

С.Параджанов - учень видатного українського режисера Ігоря Савченка і його колишній асистент - працює на студії ім.О.П.Довженка 22 роки. Поставив 8 фільмів. Його останній фільм "Тіні забутих предків" /1964 рік/ після довгої перерви знову вивів українську кінематографію на міжнародний екран, одержавши багато призів на фестивалях, був проданий більш як в 30 країн.

Радянська і світова преса вважає фільм "Тіні забутих предків" визначним явищем і називає й досі ім'я Параджанова поряд з іменами видатних режисерів світу.

Спроба Параджанова поставити новий фільм "Київські фрески" виявилась невдалою і фільм не був запущений у виробництво. На запрошення "Вірменфільму" він поставив у Єревані фільм "Сік граната" (Правильна назва - "Колір граната" - ред.) про поета-просвітителя Саят-Нову. Це фільм складний, пов'язаний з вірменським побутом і звичаями, і не всі його приймають, проте, такі

Під час подій глядачевий зал згуртовано і монолітно вимагав приборкати і покарати осіб, які виступили з антирадянськими промовами. В залі були вигуки: "Ганьба", "Гоніть цих бандюг зі сцени".

Після закінчення сеансу з боку цієї групи молоді була знову спроба звернутись до глядача з аналогічними промовами, але глядач не став їх слухати. Виходячи з залу, з великим обуренням вимагали покарати цих людей за антирадянські виступи.

Ф.Брайченко.
Директор кінотеатру "Україна".
6 вересня 1965р.

кінематографісти як С.Бондарчук, Г.Козінцев, С.Герасимов, С.Юткевич, художник М.Сар'ян і ряд інших оцінюють його дуже високо. У Вірменії він пройшов з успіхом.

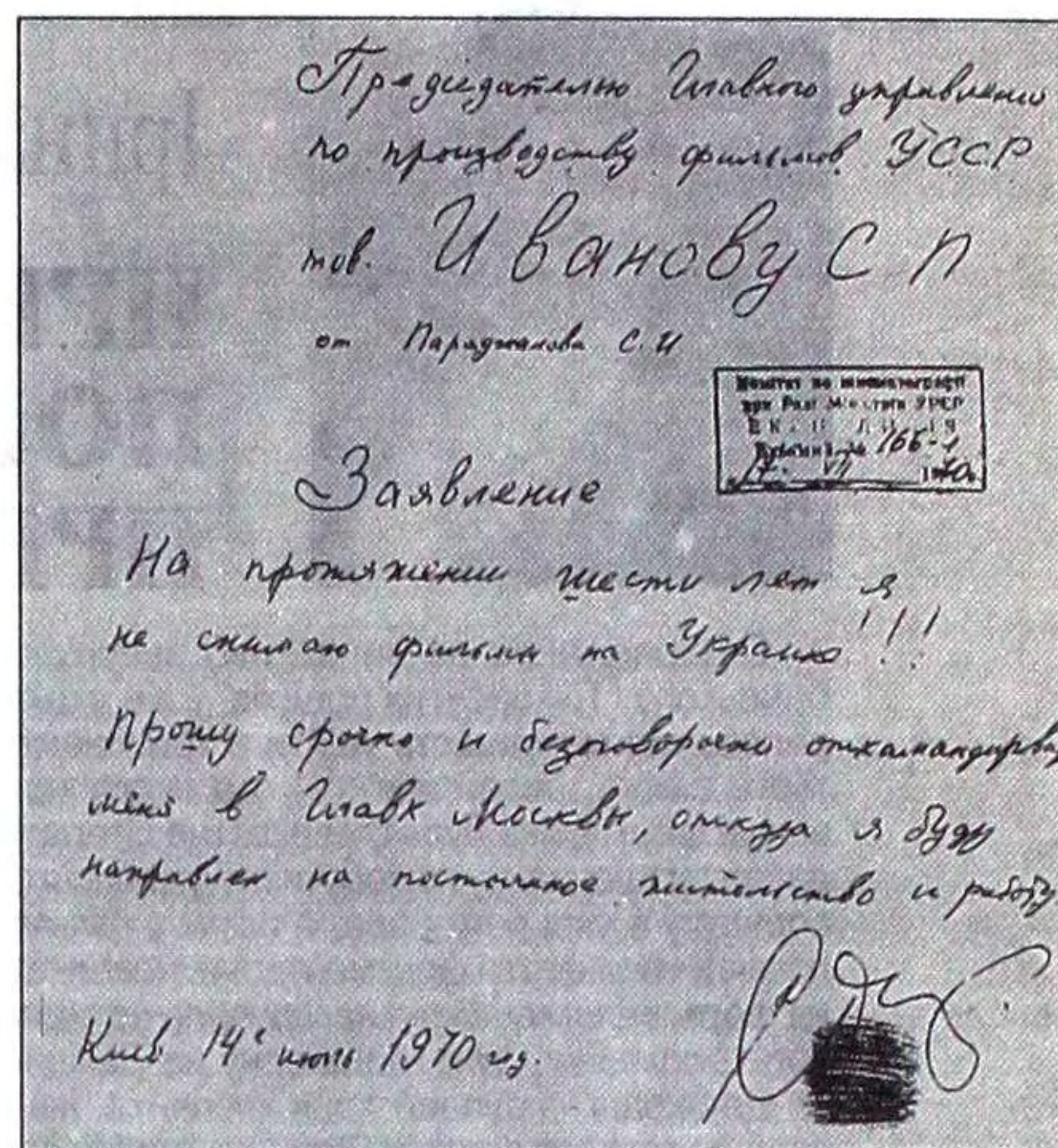
С.Параджанов працює в ключі поетичного кіно, його фільми відзначаються яскравою самобутністю, він прекрасно знає культуру і побут України.

Обдарованість і його творчі можливості як митця не викликають сумнівів. Правда, у нього нелегкий характер і в мистецтві він іде складними шляхами. Але це вже справа роботи з ним в процесі зйомок фільмів. Не менші складнощі були з Ю.Ілленком, але в результаті Україна одержала значний фільм.

Параджанов мав знімати в цьому році фільм "Інтермеццо" за новелою М.Коцюбинського. Після великої роботи Кінокомітет схвалив сценарій, але відділ культури ЦК КП України заперечує проти цього сценарію і проти дальшої роботи Параджанова.

Параджанов вже 6 років не ставить фільми на студії ім.О.П.Довженка, де він перебуває в штаті, не одержує зарплати. Серед кінематографістів як митець він користується великим авторитетом, багатьом з них абсолютно безкорисливо допомагає в роботі над їх фільмами, і громадськість студії гостро ставить питання про нетерпимість і трагічність його становища, тим більше, що зараз він почав хворіти - втрачати зір на одне око.

В нашій розмові Ф.Д.Овчаренко говорив про неправильну поведінку

Святослав Іванов.

С.Параджанова. Так, він людина не-врівноважена, іноді допускає неправильні висловлювання і вчинки, нерозбірливий і в контактах з людьми і за це заслуговує серйозної критики. Але у великій мірі сприяє його становище "безробітного режисера з світовим іменем".

Дальше перебування його в такому становищі, відмови в постановці фільмів, на мій погляд, може викликати дуже небажану реакцію громадськості, особливо інтелігенції, що буде використано закордонною пресою і радіо, і ми загубимо талановитого режисера, потрібного для українського кіно, для якого він зробив багато хорошого.

Прошу ваших вказівок з цього приводу.

Голова Комітету по кінематографії при Раді Міністрів УРСР
С.Іванов